

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут
кафедра теорії та історії держави і права

Методичні вказівки для проведення семінарських занять
для студентів 2 курсу денної форми навчання
з навчальної дисципліни

«Права і свободи людини та громадянина в Україні»

спеціальність 012 Дошкільна освіта

Івано-Франківськ-2022

Савецчук Н.М. Методичні вказівки для проведення семінарських занять для студентів денної форми навчання з навчальної дисципліни «Права і свободи людини та громадянина в Україні»

Схвалено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, протокол № 1 від 01.09.2022 р.

Затверджено науково-методичною радою Навчально-наукового юридичного інституту Від 18 жовтня 2022 р., протокол № 1

Методичні вказівки для проведення семінарських занять для студентів денної форми спеціальності 012 Дошкільна освіта містять: програму курсу; перелік тем та планів щодо семінарських занять та короткий виклад матеріалу до кожної теми; контрольні питання; перелік необхідної для вивчення літератури; індивідуальні завдання., словник термінів та понять.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Програма курсу.....	7
РОЗДІЛ 2. Семінарські заняття.....	10
РОЗДІЛ 3. Варіанти завдань для індивідуальної роботи	28
РОЗДІЛ 4. Словник термінів та понять.....	30

ВСТУП

Актуальність поширення знань щодо прав та свобод людини і громадянина в Україні навряд чи вимагає нині спеціального обґрунтування. Безліч прикладів можна наводити на підтвердження того, що саме брак таких знань у багатьох осіб стає перешкодою у реалізації та захисті прав і свобод.

Проголосивши свою незалежність, Україна стала на шлях власної правової держави і громадянського суспільства. Серед інших проблем, що вирішує їх народ України, є і проблема здійснення прав людини і громадянина. Для того, щоб у повному обсязі реалізувати права та обов'язки, необхідно їх знати.

Права людини, їх соціальне призначення в суспільстві – одна з найбільш важливих проблем історичного, соціального та культурного розвитку людства

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Права і свободи людини та громадянина в Україні» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки «Бакалавр» спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є дослідження теорії прав людини і громадянина України; особливостей правового статусу людини і громадянина; змісту особистих, політичних, соціально-економічних і культурних прав і свобод, механізм їх реалізації, регулювання та гарантування як в національному конституційному законодавстві, так і в міжнародно-правових документах.

Метою викладання навчальної дисципліни «Права і свободи людини та громадянина в Україні» є: підготовка професіоналів, які мають високу правосвідомість та правову культуру; формувати вміння самостійно орієнтуватися у законодавстві, що встановлює та гарантує права і свободи людини та громадянина та уміло застосовувати його на практиці; формування у студентів предметних компетентностей, системи знань, вмінь та навичок в сфері захисту прав людини тощо.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Права і свободи людини та громадянина в Україні» є:

- ознайомити студентів зі змістом понять „природні невідчужувані права людини”, „права громадянина”, „покоління прав людини”, „основні (фундаментальні) та неосновні (додаткові, похідні) права особи”, „правовий статус людини і громадянина»;
- вміти орієнтуватися в сучасних національних та світових правових реаліях, тенденціях, уміти виявляти вплив ідеї прав людини на економічне, соціальне, культурне життя суспільства, порівнювати різні типи правових та політичних систем в аспекті прав людини;
- об'єктивно і критично аналізувати інформацію про інститут прав людини, займати самостійну позицію у питаннях теоретичного та практичного характеру, що стосуються інституту прав людини;
- поряд із з'ясуванням теоретичних питань завданням даної дисципліни є вироблення практичних навичок, які будуть корисними в процесі розбудови правової держави в сучасній Україні.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні положення теорії і практики забезпечення прав і свобод людини та громадянина в правовій державі;
- загальні засади правового статусу людини і громадянина в Україні;
- систему, зміст основних прав і свобод людини і громадянина України та їх класифікацію;
- ключові положення міжнародного та національного законодавства в галузі прав людини;
- ключові міжнародні та національні механізми захисту прав людини і громадянина;

- нормативне регулювання прав, свобод і обов'язків людини і громадянина в конституційному законодавстві України та в міжнародно-правових пактах про права людини і громадянина;
- механізм захисту і конституційних гарантій основних прав і свобод людини і громадянина в Україні.

вміти :

- аналізувати норми Конституції України та інших нормативно-правових актів з прав людини і громадянина;
- тлумачити нормативно-правові акти з прав людини і громадянина;
- правильно застосовувати державно-правові акти з прав людини при вирішенні конкретних ситуацій з цих питань;
- орієнтуватися у сучасних національних та світових правових реаліях, тенденціях;
- уміти виявляти вплив ідеї прав людини на економічне, соціальне, культурне життя суспільства.

РОЗДІЛ 1. ПРОГРАМА КУРСУ

Змістовий модуль 1. Права людини: загальнотеоретичні основи

Тема. Права людини: загальнотеоретична характеристика.

Поняття прав людини та їх зміст. Гідність людини як морально-сутнісна основа її прав. Наукові підходи до інтерпретації гідності людини.

Права людини та права громадянина. Підстави розрізнення категорій “права людини” та “права громадянина” і відповідних статусів у позитивному праві. Розрізнення статусів людини і громадянина за Основним Законом України та міжнародним правом.

Права людини і права громадянина: загальна порівняльна характеристика. Права, свободи та обов’язки: співвідношення категорій.

Тема. Генезис прав людини.

Міфологічні уявлення про людину та її права. Уявлення про права людини в античний період розвитку суспільства. Зародження уявлень про права людини у Середньовіччя.

Зміст прав людини в епоху Нового часу та в ХХ ст. Нормативні акти, що закріплювали права і свободи людини в умовах Середньовіччя.

Економічні й соціальні права людини: їх становлення та спроби конституційного закріплення в умовах Нового часу та ХХ століття.

Українські ідеї про права і свободи людини та їх закріплення в правових та інших документах.

Тема. Типологія прав людини.

Класифікація прав людини. Позитивні” і „негативні” права та способи законодавчого закріплення прав. Особисті права людини. Політичні права людини. Соціально-економічні права людини. Культурні права людини. Екологічні права людини.

Покоління прав людини. Права першого покоління. Права другого покоління. Права третього покоління. Становлення прав четвертого покоління.

Фундаментальні (основні) права особи: поняття і характеристика, відмінність від нефундаментальних (додаткових) прав.

Тема. Конституційні обов’язки людини і громадянина України та гарантії їх виконання.

Поняття та види конституційних обов’язків людини і громадянина України. Обов’язки людини за Конституцією України. Конституційні обов’язки громадян в Україні.

Спеціальні обов’язки іноземців та осіб без громадянства за Конституцією України. Гарантії виконання конституційних обов’язків людини і громадянина.

Тема. Правовий статус людини і громадянина.

Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина та його елемента. Види правового статусу людини і громадянина. Принципи правового статусу людини і громадянина. Громадянство України як елемент правового статусу.

Правовий статус іноземців і осіб без громадянства. Правовий статус біженців і вимушених переселенців.

Тема. Права дитини: від витоків до сьогодення.

Права дитини в контексті історичних і сьогоdnішніх реалій. Конвенція ООН про права дитини.

Права дитини в цивільному праві. Права дітей при спадкуванні.

Права дітей в сімейному законодавстві. Усиновлення.

Права дитини в трудовому законодавстві.

Права дітей в кримінальному праві. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

Основні положення Закону України «Про охорону дитинства».

Протидія насильству над дітьми у міжнародному праві та в законодавстві України. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини від жорстокого поводження з боку членів сім'ї.

Змістовий модуль 2. Механізм захисту прав людини.

Тема. Обмеження прав та свобод людини.

Межі здійснення прав людини. Підстави обмежень прав і свобод особи за нормами міжнародного права та за національним законодавством.

Конституційні підстави обмежень прав і свобод в Україні. Принцип неприпустимості свавільного обмеження прав і свобод.

Права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного стану.

Принцип визнання автономії особи пацієнта. Принцип справедливості. Ксенофобія і права людини. Поняття «толерантність», «ксенофобія», «етнофобія», «расова дискримінація». Форми дискримінації.

Тема. Захист прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Механізм здійснення прав та свобод людини і громадянина в Україні. Поняття та структура конституційно-правового механізму забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина. Елементи механізму реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина. Гарантії прав та свобод людини і громадянина як передумова їх здійснення. Проблеми захисту прав людини в Україні.

Значення діяльності суду щодо захисту прав людини. Судовий захист прав і свобод. Діяльність прокуратури України та Служби Безпеки України із забезпечення прав, свобод і обов'язків людини та громадянина. Діяльність інших правоохоронних органів із забезпечення прав, свобод і обов'язків людини та громадянина.

Тема. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини.

Завдання та принципи міжнародного захисту прав людини. Механізм захисту прав людини в рамках ООН. Статут ООН та Міжнародний біль про права у контексті захисту прав людини. Роль головних та допоміжних органів ООН у міжнародному захисті прав людини.

Загальна Декларація прав людини. Застосування конвенції про захист прав людини та основних свобод Європейським судом з прав людини: концептуальні засади. Міжнародна Конвенція з ліквідації всіх форм расової дискримінації. Конвенція проти тортур та інших форм жорстокого, нелюдського або принизливого поводження.

Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод та юрисдикція Європейського Суду.

Тема. Права людини і глобалізація.

Культура прав людини. Толерантність і діалог культур. Проблеми реалізації ідеї толерантності. Проблема універсальності прав людини і культурний релятивізм. Абсолютний універсалізм. Поміркований універсалізм.

Державний суверенітет і дотримання прав людини. Права людини як універсальна соціальна константа. Обмеження державного суверенітету. Права людини і боротьба з тероризмом та екстремізмом.

РОЗДІЛ 2. СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Головна мета семінарського заняття з навчальної дисципліни «Права і свободи людини та громадянина в Україні» – надати можливість студентам самостійно опановувати питання тем, передбачених навчальною програмою. Важливе завдання семінарів – заохотити студентів до активного обговорення питань та можливості їхнього осмислення.

Під час підготовки до семінару обов'язковим є самостійне опрацювання першоджерел, запланованих для вивчення певної теми. Під час обговорення питань студенти повинні самостійно висловлювати свою точку зору та аргументувати її.

Під час відповіді студенти повинні будувати свій виступ так, щоб у ньому містилися:

- чітке формулювання теоретичного положення;
- основа цього положення і розкриття його найбільш важливих рис;
- підтвердження теоретичних положень конкретними фактами.

Семінарські заняття можуть проходити в різноманітних формах: співбесіда, захист реферативних робіт, конкурсне заняття, проведення тестових завдань тощо.

До тем, винесених на розгляд на семінарські заняття, подається перелік питань, які будуть розглядатись на занятті, перелік контрольних питань, що носять більш деталізований характер та забезпечують більш глибоке освоєння теми або конкретизують окремі положення теми.

Студенти повинні знати і певні вимоги до процесу проведення семінарських занять. Так, один студент виступає з доповіддю за конкретним пунктом плану. Протягом 10-15 хвилин він зобов'язаний своїм виступом організувати дискусію щодо порушених проблем, розбудити творчу активність навчальної групи. Також протягом 10 хвилин проводиться обговорення виступу студента через доповнення, уточнення, висловлювання своїх поглядів тощо. Вирішення проблемної ситуації завершується висновком.

Тема. Права людини: загальнотеоретична характеристика.

Права людини – це певні можливості людини, котрі необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх людей. У документах різних організацій та в національному законодавстві, у науковій літературі часто вживається вираз „права і свободи людини”. Проте відмінність між правами і свободами як соціальними явищами ще й донині однозначно не з'ясована. Тому терміни „права” і „свободи” здебільшого використовуються як синоніми.

Права людини і права громадянина - близькі поняття, в ідеалі повинні збігатися, оскільки: здійснення прав людини визначається головним чином забезпеченістю з боку держави. Наприклад, апатриди та інші категорії осіб, що не мають громадянства, знаходяться під захистом законів держави проживання та міжнародного права; громадянство - основний канал, через який відбувається здійснення прав людини.

Поняття про права людини включає два аспекти:

- природні права людини, неподільно пов'язані з її існуванням та розвитком;
- набуті права людини, що характеризують її соціально-політичний статус.

Питання для обговорення:

1. Соціальні можливості людини як онтологічна сутність її прав.
2. Поняття прав людини: ознаки та зміст.
3. Співвідношення прав і свобод людини.
4. Права людини у контексті типів розуміння права.
 - Природно-правова традиція в розумінні прав людини.
 - Позитивістська концепція прав людини.
5. Права людини і права громадянина: порівняльна характеристика.

Контрольні питання:

1. Які відомі Вам основні підходи до розуміння такого явища, як права людини, до характеристики його онтологічної природи?
2. Що таке зміст прав людини та обсяг прав людини? Які можуть існувати співвідношення між цими явищами?
3. Що таке гідність людини? Як вона пов'язана й співвідноситься з правами людини?

Ключові терміни та поняття: права людини, права громадянина, свободи людини, гідність людини.

Рекомендована література:

1. Шаповал Т.В. Права людини і громадянина: концептуальні підходи до визначення. *Державо і право*. Вип.40. К., 2008.С. 154-159.
2. Права людини в Україні. Наукове видання /За ред.: А. Б. Благої, О. А . Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.
3. Кучинська О.П., Іванов М.С. Загальнотеоретичне та праксеологічне розуміння прав людини. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С.142-148
4. Журавльова А.М. Права людини як основа сучасного розвитку права в Україні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2016. Випуск 1/2. С.45-48
5. Права людини: філософські, теоретико-юридичні та політологічні виміри: Статті учасників I Міжнародного круглого столу (м. Львів, 28 - 29 жовтня 2016 року). Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2017. 364 с
6. Мацькевич М.М. Генеза прав людини: правовий та філософський аспекти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* 2014. № 4.С. 54-66
7. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXIV звітної науково-практичної конференції (7–8 лютого 2018 р.): у 2-ох ч. Ч. 1. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2018. 238 с.
8. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібн. К.: Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
9. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
10. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
11. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Права і свободи людини та громадянина: Навчальний посібник. Х.: Факт, 2001. 440 с.
12. Мартинюк Р. Теорія прав людини. Острого: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2008. 250 с.
13. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Київ: Центр навчальної літератури. 2012. 206 с.
14. Олійник А.Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. К., 2018. 554 с.
15. Погорілко В.Ф., Головченко В.Ф., Сірий М.І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ Юрінком, 1997.185 с.
16. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник. 4-е вид., перероблене і доопрац. К.: 2016. 727с.
17. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
18. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
19. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2- е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
20. Блага А., Мартиненко О. Права людини в Україні. Київ, 2015. 184 с.
21. Шемшученко Ю.С., Карпачова Н.І., Костецька Т. А., Воротіна Н.В., Суржинський М.І. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні. К.: Юридична думка, 2008. 251с.

Тема. Правовий статус людини і громадянина.

Слід зазначити, що правовий статус людини – це сукупність правосуб'єктності людини, його принципів, прав, свобод і обов'язків людини та їх гарантій. Структуру правового статусу людини складають такі елементи: правосуб'єктність людини; принципи; права і свободи людини і громадянина та гарантії їх реалізації; обов'язки людини та гарантії їх виконання.

Правовий статус громадянина, крім названих елементів, включає також певний зв'язок між людиною і державою, із якого випливають додаткові права, свободи й обов'язки особи та їх гарантії. Певні особливості має конституційний-правовий статус іноземця і особи без громадянства.

Центральний елемент правового статусу людини і громадянина – це права та свободи людини і громадянина та їх гарантії. Але система цих прав та свобод, гарантій не може бути міцною без певних основних ідей, принципів конституційно-правового статусу людини і громадянина.

Питання для вивчення:

1. Поняття правового статусу людини і громадянина та його елементи.
2. Види правового статусу людини і громадянина.
3. Принципи правового статусу людини і громадянина.
4. Громадянство України як елемент правового статусу.
5. Правовий статус іноземців і осіб без громадянства.
6. Правовий статус біженців і вимушених переселенців.

Контрольні питання:

1. Що таке правовий статус людини та правовий статус громадянина? З чого складаються ці явища та як вони співвідносяться один з другим?
2. У чому полягає принцип невідчужуваності і непорушності прав і свобод людини?
3. Що є змістом принципу рівності у правах і свободах і рівності перед законом?
4. Що означають звуження змісту прав та свобод людини і громадянина та звуження їх обсягу?

Ключові терміни та поняття: особа, людина, громадянин, правовий статус людини, принципи правового статусу людини, іноземець, особа без громадянства, біженець, вимушений переселенець.

Рекомендована література:

1. Стефанюк Ю.В. Структура правового статусу особи: теоретичний аспект. URL: http://www.lj.kherson.ua/2016/pravo02/part_1/8.pdf
2. Явтушенко О.В. Принципи конституційно-правового статусу особи: тенденції та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С.73-76.
3. Безусий В. В. Окремі питання правового статусу людини в державі. *Форум права*. – 2009. № 2. С. 44-49
4. Кравцова З.С. Категорія «конституційно-правовий статус»: поняття та загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016. Серія ПРАВО. Випуск 41. Том 1. С.74-77.
5. Лесько А.М. Структура правового статусу особи: теоретико-правовий аналіз. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/33oct2018/3.pdf>
6. Золотяр О.О. Правовий статус людини в інформаційному суспільстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С.84-87
7. Аніщук Н.В. Тенденції розвитку інституту конституційно-правового статусу жінок в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.13. Одеса, 2001. 21 с.
8. Биков О.М. Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. К., 2001. 13 с.
9. Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. №2. С. 95–98.
10. Петров Є.Ю. Принципи конституційно-правового статусу іноземців в Україні. *Форум права*. 2012. № 1. С. 767–775.
11. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні: *матеріали Міжрегіональної науково-практичної конференції, присвяченої проголошенню Загальної декларації прав людини* (м. Івано-Франківськ, 8 грудня 2009 р.). Івано-Франківськ: ПЮІ ЛьвДУВС, 2010. 266 с.
12. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України О.В.Петришина. Харків: Право, 2012.584с.
13. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібн. К.: Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
14. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: Підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
15. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
16. Кушніренко О.Г., Слїнько Т.М. Права і свободи людини та громадянина: Навчальний посібник. Х.: Факт, 2001. 440 с.

17. Мартинюк Р. Теорія прав людини. Острого: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2008. 250 с.
18. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Київ: Центр навчальної літератури. 2012. 206 с.
19. Олійник А.Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. К., 2018. 554 с.
20. Погорілко В.Ф., Головченко В.Ф., Сірий М.І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ Юрінком, 1997. 185 с.
21. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник. 4-е вид., перероблене і доопр. К.: 2016. 727с.
22. Права дитини: від витоків до сьогодення: Зб. текстів, метод. та ін. форм. Матеріалів / за ред. Г.М.Лактіонова, Л.В.Пироженко, О.В.Сухомлинська та ін.. К.:Либідь, 2002. 280 с.
23. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
24. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
25. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
26. Шемшученко Ю.С., Карпачова Н.І., Костецька Т. А., Воротіна Н.В., Суржинський М.І. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні. К.: Юридична думка, 2008. 251с.
27. Права людини в Україні. Наукове видання /За ред.: А. Б. Благої, О. А . Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.

Тема. Типологія прав людини.

Сучасна типологія прав і свобод, а відтак, і обов'язків, – досить різноманітна. Найзагальнішою їх класифікацією є поділ прав на негативні та позитивні. Таке розрізнення прав засновано на фіксації в них негативного і позитивного аспектів свободи. У негативному значенні свобода розуміється як відсутність примусу, обмежень відносно до особи, у тому числі й з боку держави; у позитивному – як свобода вибору, утворювана державою, а головне – здатність людини досягти своїх цілей і обов'язок держави надавати громадянину ті чи інші соціальні блага.

Права людини за змістом людських потреб класифікують на такі: фізичні права, особистісні права, культурні, економічні, політичні. Окрім цієї основної класифікації, всі права людини можуть поділятися на певні види і за іншими категоріями, а саме: за значенням для їх носія – основні і неосновні; за способом здійснення – активні і пасивні; за суб'єктом складом здійснення – індивідуальні і колективні; за історичною послідовністю виникнення – права першого покоління, другого і третього покоління.

Основні права і свободи людини і громадянина розрізняють також за сферою їх реалізації в суспільному житті: особисті(громадянські); політичні; економічні; соціальні; культурні; екологічні.

Питання для обговорення:

1. Класифікація прав людини.
2. Позитивні” і „негативні” права та способи законодавчого закріплення прав.
3. Фундаментальні права людини:
 - особисті права і свободи людини;
 - політичні права і свободи людини та громадянина;
 - соціально-економічні права і свободи людини.
4. Покоління прав людини.

Контрольні питання:

1. Які класифікації прав людини ви знаєте?
2. В чому відмінність фундаментальних прав людини від нефундаментальних?
3. Чи існують права четвертого покоління прав людини?
4. Назвіть екологічні права людини.
5. Назвіть культурні права людини.

Ключові терміни та поняття: позитивні права людини, негативні права людини, фундаментальні права людини, політичні права людини, економічні права людини, культурні права людини, екологічні права людини, покоління прав людини.

Рекомендована література:

1. Мацькевич М. М. Конституційно-правові засади забезпечення культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. 464 с.
2. Кожан В.В. Класифікація особистих прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015. Серія ПРАВО. Випуск 35. Частина I. Том 1. С.24-27
3. Литвиненко І.Л. До питання класифікації конституційних прав та свобод людини та громадянина. *Університетські наукові записки*. 2007. № 2. С. 55–63.
4. Рабінович П.М. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістовна класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2. С. 10-16
5. Кириченко Ю.В. Класифікація прав і свобод людини і громадянина за Конституцією України: теоретичні та практичні аспекти. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. «Право»*. 2014. Вип. 21. С. 26–32.
6. Кожан В.В. Класифікація особистих прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015. Випуск 35. Частина I. Том 1. С.24-27
7. Литвиненко І.Л. До питання класифікації конституційних прав та свобод людини та громадянина. *Університетські наукові записки*. 2007. № 2. С. 55-63
8. Права людини: філософські, теоретико-юридичні та політологічні виміри: Статті учасників І Міжнародного круглого столу (м. Львів, 28 - 29 жовтня 2016 року). Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2017. 364 с
9. Олійник А. Ю. Поняття і класифікація конституційних свобод людини та громадянина в Україні. *Науковий вісник КНУВС*. К., 2009. Вип. 2(63). С. 52- 60.
10. Пушкіна О. В. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення. К.: Логос, 2006. 416 с.
11. Хальота А.О. Класифікація конституційних особистих прав і свобод людини та громадянина. **URL:** <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%202018>
12. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України О.В.Петришина. Харків: Право, 2012.584с.
13. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібн. К.: Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
14. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: Підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
15. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
16. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Права і свободи людини та громадянина: Навчальний посібник. Х.: Факт, 2001. 440 с.
17. Мартинюк Р. Теорія прав людини. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2008. 250 с.
18. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Київ: Центр навчальної літератури. 2012. 206 с.
19. Олійник А.Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. К., 2018. 554 с.
20. Погорілко В.Ф., Головченко В.Ф., Сірий М.І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ Юрінком, 1997.185 с.
21. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник. 4-е вид., перероблене і доопрац. К.: 2016. 727с.
22. Права дитини: від витоків до сьогодення: Зб. текстів, метод. та ін. форм. Матеріалів / за ред.. Г.М.Лактіонова, Л.В.Пироженко, О.В.Сухомлинська та ін.. К.:Либідь, 2002. 280 с.
23. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
24. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
25. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2- е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
26. Шемшученко Ю.С., Карпачова Н.І., Костецька Т. А., Воротіна Н.В., Суржинський М.І. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні. К.: Юридична думка, 2008. 251с.

Тема. Конституційні обов'язки людини і громадянина України та гарантії їх виконання

Давно визнано, що жити у суспільстві та бути цілком вільним від нього – не можна. Прагнення кожної окремої людини до найбільшої свободи повинно підтримуватися державою і суспільством, але водночас і стримуватися в правомірних інтересах інших людей. Тому, варто зазначити, що певні обов'язки покладаються на людину не з примхи держави чи суспільства, а тому, що без об'єктивної та усвідомленої наявності їх людина юридично і фактично не може користуватися своїми правами і свободами.

Конституційні обов'язки людини і громадянина – це закріплена Конституцією України і гарантована відповідним механізмом їх здійснення необхідність вчинення дій, покладена на людину чи громадянина України і безумовна для виконання ними.

При розгляді даної теми студенти повинні розглянути конституційні обов'язки людини і громадянина за критерієм суб'єкта і виділити такі три основні групи обов'язків: обов'язки будь-якої людини, яка перебуває на території України; обов'язки громадян України; обов'язки іноземців та осіб без громадянства.

Питання для обговорення:

1. Поняття та види конституційних обов'язків людини і громадянина України.
2. Еволюція конституційних обов'язків людини і громадянина України
3. Обов'язки людини за Конституцією України.
4. Конституційні обов'язки громадян України.
5. Гарантії виконання конституційних обов'язків людини і громадянина.

Контрольні питання:

1. Що таке конституційні обов'язки людини і громадянина? Які їх види Вам відомі?
2. Які обов'язки людини передбачені Конституцією України?
3. Чи може бути звільнена та чи інша особа від обов'язку сплачувати податки і збори?
4. Назвіть обов'язки громадян України за Конституцією.

Ключові терміни та поняття: обов'язки людини, обов'язки громадянина.

Рекомендована література:

1. Рабінович П. Конституційні гарантії прав людини і громадянина: напрями удосконалення. Вісник Конституційного Суду України. 2011. № 1. С.66-69
2. Білоскурська О.В. Загальнотеоретичні дослідження конституційних обов'язків людини і громадянина в Україні на сучасному етапі розвитку правової держави. Юридичний вісник. 2010. № 1. С.37-39
3. Білоскурська О. В. Актуальні питання механізму забезпечення виконання конституційного обов'язку додержуватися Конституції України та законів України. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 3. С. 78-82.
4. Білоскурська О. В. Історія становлення конституційних обов'язків в Україні. *Держава і право: зб. наук, праць*. Юридичні і політичні науки. Вип. 19. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. С. 242-247.
5. Білоскурська О. Щодо поняття конституційних обов'язків. *Право України*. 2004. № 10.. С. 85-88.
6. Кириченко Ю.В., Лежнюк В.В. Конституційне закріплення обов'язків людини та громадянина в Європейських державах. URL:<http://intlwalmanac.net/v19/14.pdf>
7. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України О.В.Петришина. Харків: Право, 2012.584с.
8. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібн. К.: Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
9. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: Підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
10. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.

11. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Права і свободи людини та громадянина: Навчальний посібник. Х.: Факт, 2001. 440 с.
12. Мартинюк Р. Теорія прав людини. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2008. 250 с.
13. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Київ: Центр навчальної літератури. 2012. 206 с.
14. Олійник А.Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. К., 2018. 554 с.
15. Погорілко В.Ф., Головченко В.Ф., Сірий М.І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ Юрінком, 1997. 185 с.
16. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник. 4-е вид., перероблене і доопрац. К.: 2016. 727с.
17. Права дитини: від витоків до сьогодення: Зб. текстів, метод. та ін. форм. Матеріалів / за ред.. Г.М.Лактіонова, Л.В.Пироженко, О.В.Сухомлинська та ін.. К.:Либідь, 2002. 280 с.
18. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
19. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
20. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
21. Шемшученко Ю.С., Карпачова Н.І., Костецька Т. А., Воротіна Н.В., Суржинський М.І. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні. К.: Юридична думка, 2008. 251с.
22. Права людини в Україні. Наукове видання /За ред.: А. Б. Благої, О. А . Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2015. 184 с.

Тема. Права дитини: від витоків до сьогодення.

Кожен член суспільства має права. Оскільки дитина є повноцінним членом суспільства, вона також має свої права, деякі особливості реалізації яких обумовлені виключно тим фактом, що її фізична та розумова незрілість потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист. В залежності від віку дитини, законодавством передбачено різний обсяг та механізми реалізації її прав. Повноцінний та дієвий захист прав дитини є обов'язком держави.

Основним міжнародним документом, який регулює відповідне питання є Конвенція про права дитини від 20.11.89. В українському законодавстві основними правовими документи з цього питання є – Конституція України, Сімейний кодекс України, Закон України «Про охорону дитинства», Цивільний кодекс України та інші документи.

Права дитини - це права людини, яка не досягла 18 років. Показником гуманізму суспільства та держави є ставлення до дитини. Діти є найвищою цінністю кожного народу, і розбудова демократичної держави неможлива без зміни ставлення суспільства до дітей, ставлення не тільки, як до об'єкта опіки та турботи, але як і до суб'єкта права.

При розгляді цієї теми слід зупинитися на розгляді Конвенції ООН про права дитини, розглянути права дитини в контексті історичних реалій, Закон України «Про охорону дитинства», права дитини в Конституції України, в цивільному праві, в цивільному процесі, у трудовому і адміністративному законодавстві та права дітей в кримінальному праві.

Питання для вивчення:

1. Поняття правового статусу дитини.
2. Основні положення Закону України «Про охорону дитинства».
3. Особисті права дитини.
4. Міжнародне та національне законодавство у сфері захисту прав дитини
5. Протидія насильству над дітьми у міжнародному праві та в законодавстві України.
6. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини від жорстокого поводження з боку членів сім'ї.

Контрольні питання:

1. Коли було прийнято Конвенцію про права дитини?
2. Що ви розумієте під поняттям «права дитини»?
3. Назвіть права дитини, які гарантуються національним законодавством.
4. Що повинні робити діти для запобігання порушенню їх прав?
5. Які права дитини передбачені законодавством в сфері майнових відносин?

6. Які права дитини передбачені законодавством в сфері праці?
7. Які права дитини передбачені законодавством в сфері майнових відносин?
8. Назвіть міжнародно-правові документи, які захищають права дитини.

Ключові терміни та поняття: права дитини, права людини.

Рекомендована література:

1. Ригіна О.М. Проблема інтерпретації терміну «правовий статус дитини»: теоретико-правовий аспект. *Право та державне управління*. 2017. № 3. С.12-18
2. Саблук С.А. Окремі аспекти правового статусу дитини. URL: <http://univer.km.ua/visnyk/815.pdf>
3. Приходько Х.В. Права дитини: проблеми реалізації та захист у системі місцевого самоврядування в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014 № 11 том 1. С.27-31
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001року № 2402-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-1>
5. Кравцова З.С. Категорія «конституційно-правовий статус»: поняття та загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016. Серія ПРАВО. Випуск 41. Том 1. С.74-77
6. Манінія М.А. Особисті права дитини. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Вип. 4. 2013.С. 49-56
7. Маніна М. А. Особливості класифікації деяких конституційних прав і свобод дитини в Україні. *Право і суспільство*. 2007. № 1. С.43-48
8. Янова Г. Міжнародне та національне законодавство у сфері захисту прав дитини. К. : ПП «Видавництво «Сучасний письменник», 2015 704 с.
9. Гварамія Л.Л. Захист прав дитини у міжнародних конвенціях та деклараціях. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6070/Gvaramiya.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
10. Симоненко Т. Поняття й ознаки права дитини на захист від усіх форм насильства в Україні: теоретико-правовий аналіз. Підприємство, господарство і право. 2019. № 2. С.188-193
11. Шульц О.А. «Права дитини» як категорія сучасного конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 91–96.15.
12. Оніщенко Н.М., Львова О.Л., Сунегін С.О. Права і свободи дитини: вступ до проблеми. *Часопис Київського університету права: укр. наук.-теорет. часоп.* Київ. ун-т права Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького Нац. акад. наук України. Київ, 2001. С. 13–17.16.
13. Шевченко-Бітенська О.В. Правові механізми Ради Європи у сфері захисту дітей від насильства: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.11. Одеса, 2015. 210 с.
14. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України О.В.Петришина. Харків: Право, 2012.584с.
15. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібн. К.: Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
16. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: Підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
17. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
18. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Права і свободи людини та громадянина: Навчальний посібник. Х.: Факт, 2001. 440 с.
19. Мартинюк Р. Теорія прав людини. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2008. 250 с.
20. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Київ: Центр навчальної літератури. 2012. 206 с.
21. Олійник А.Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. К., 2018. 554 с.
22. Погорілко В.Ф., Головченко В.Ф., Сірий М.І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ Юрінком, 1997.185 с.
23. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник. 4-е вид., перероблене і доопрац. К.: 2016. 727с.
24. Права дитини: від витоків до сьогодення: Зб. текстів, метод. та ін. форм. Матеріалів / за ред.. Г.М.Лактіонова, Л.В.Пироженко, О.В.Сухомлинська та ін.. К.:Либідь, 2002. 280 с.

25. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
26. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
27. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
28. Шемшученко Ю.С., Карпачова Н.І., Костецька Т. А., Воротіна Н.В., Суржинський М.І. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні. К.: Юридична думка, 2008. 251с.

Тема. Обмеження прав та свобод людини

У науковій юридичній літературі важливе місце займає проблема обмеження прав і свобод особи державою. Якщо право – інструмент захисту особи від загроз з боку держави, то обмеження прав і свобод призначене для захисту суспільства, прав і свобод інших осіб від свавілля правокористувача. Обмеження прав у цьому значенні має таке саме природне виникнення, як і самі права та свободи. Таким чином, обмеження у всіх випадках повинні переслідувати мету – знайти розумний компроміс між суспільною необхідністю та інтересами власника права.

Обмеження права – це здійснюване у відповідності з передбаченими законом підставами обмеження його обсягу. Обмеження прав і свобод мають різні прояви: вони можуть впливати із самого правового акту або з фактичних дій; носити постійний або тимчасовий характер; мати місце у звичайних умовах або в умовах дії специфічних правових режимів.

Питання для обговорення:

1. Класифікація та межі здійснення прав людини.
2. Підстави обмежень прав і свобод особи за нормами міжнародного права та за національним законодавством. (Класифікація обмежень прав людини).
3. Принцип неприпустимості свавільного обмеження прав і свобод.
4. Права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного стану.
5. Ксенофобія і права людини.
6. Проблема прав людини в контексті біоетики.

Контрольні питання:

1. Що означає термін «ксенофобія»?
2. Які існують форми расової дискримінації?
3. Які проблеми прав людини підняті у «Загальній декларації про біоетику та права людини»?

Ключові терміни та поняття: поняття «толерантність», «ксенофобія», «расова дискримінація», «біоетика», межі здійснення прав людини, обмеження прав людини.

Рекомендована література:

1. Славко А.С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016. Серія ПРАВО. Випуск 41. Том 2. С.74-78
2. Фігель Ю.О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Львівської комерційної академії*. Серія «Юридична». 2015. Вип. 2. С. 222–230.
3. Слїнько Т.М. Правові підстави обмеження реалізації прав і свобод людини і громадянина. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15153/1/Slinko.pdf>
4. Дахова І.І. Обмеження реалізації прав і свобод людини: конституційне регулювання та практика європейського суду з прав людини. *Форум права*. 2018. № 4. С.17-22
5. Слїнько Т. М. Правові підстави обмеження реалізації прав і свобод людини і громадянина. Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку: збірник наук. статей за матер. наук.-практ. (м. Харків, 24 квітня 2018 р.) / ред. кол. А. П. Гетьман, І. В. Яковюк та ін. Харків, 2018. С. 41-46.
6. Скрипнюк О. Конституційно_правове регулювання обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Pubpr/2011_3/Skrupniuk.Pdf
7. Фігель Ю.О.Класифікація обмежень прав людини. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:OoRVLWM6ogJ:nbuv.gov.ua/j-pdf/nvlkau_2016_3_9.pdf+&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=firefox-b-d

8. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України О.В.Петришина. Харків: Право, 2012.584с.
9. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібн. К.: Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
10. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: Підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
11. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
12. Конституційне право України: посіб. для підгот. до іспитів /Ю. Г. Барабаш, Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин та ін. Х., Право. 2018. 390 с.
13. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Права і свободи людини та громадянина: Навчальний посібник. Х.: Факт, 2001. 440 с.
14. Мартинюк Р. Теорія прав людини. Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2008. 250 с.
15. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Київ: Центр навчальної літератури. 2012. 206 с.
16. Олійник А.Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. К., 2018. 554 с.
17. Погорілко В.Ф., Головченко В.Ф., Сірий М.І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ Юрінком, 1997.185 с.
18. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник. 4-е вид., перероблене і доопрац. К.: 2016. 727с.
19. Права дитини: від витоків до сьогодення: Зб. текстів, метод. та ін. форм. Матеріалів / за ред.. Г.М.Лактіонова, Л.В.Пироженко, О.В.Сухомлинська та ін.. К.:Либідь, 2002. 280 с.
20. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
21. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
22. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2- е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
23. Шемшученко Ю.С., Карпачова Н.І., Костецька Т. А., Воротіна Н.В., Суржинський М.І. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні. К.: Юридична думка, 2008. 251с.

Тема. Захист прав та свобод людини і громадянина в Україні.

Права людини, гарантовані Конституцією та міжнародними угодами нашої країни, мають бути реалізовані. Один із засобів реалізації прав людини полягає у тому, що їх можна захистити у випадку порушення.

Реальний захист прав людини належить до найгостріших проблем української дійсності. В останні роки це питання є предметом серйозного наукового аналізу. Конституційне прагнення розвивати і зміцнювати демократичну державу неможливо реалізувати без утвердження в суспільній свідомості і соціальній практиці невідчужуваних прав і свобод людини, нормативного закріплення їх гарантій. Держава зобов'язана проявляти активність у забезпеченні прав людини, у створенні матеріальних, організаційних, соціальних, політичних та інших умов для найповнішого використання людиною своїх прав і свобод.

Для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція і законодавство України передбачають можливість здійснення громадянами певних дій, а також утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації і захисті їх прав. Можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод і система органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи утворюють юридичний механізм захисту прав людини.

Юридичний механізм захисту прав людини – це можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод .

Питання для обговорення:

1. Поняття та структура конституційно-правового механізму забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина.
2. Гарантії забезпечення прав і свобод людини та громадянина.
3. Судовий захист прав і свобод людини і громадянина.
4. Діяльність прокуратури України та Служби Безпеки України із забезпечення прав, свобод і обов'язків людини та громадянина.
5. Діяльність інших правоохоронних органів із забезпечення та захисту прав, свобод і обов'язків людини та громадянина.

Контрольні питання:

1. У чому різниця поняття механізму правового регулювання та механізму реалізації суб'єктивних прав?
2. Назвіть елементи механізму реалізації конституційних прав, свобод та обов'язків людини.

Ключові терміни та поняття: юридичний механізм захисту прав людини, забезпечення прав і свобод людини

Рекомендована література:

1. Пільгун Н.В., Вінчук О.Ю. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18pnhvu.pdf>
2. Барікова І.О. Зміст конституційного права на судовий захист. URL: <http://www.minjust.gov.ua/8158>.
3. Колесніченко В. Захист прав людини – найголовніша національна ідея України. URL: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/kolesnichenko/4f3365b57204>.
4. Оніщук М. Проблеми забезпечення прав людини в Україні: від Загальної декларації прав людини – до сьогодення. *Право України*. 2009.С. 29-36.
5. Сущенко В.М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Наукові записки НАУКМА*. Том 129. Юридичні науки. 2018. № 4. С.62-66
6. Швець Д.В. Захист прав і свобод людини та громадянина – пріоритет діяльності національної поліції України. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lfBJ8co5jFEJ:univd.edu.ua/science-issue/issue/2478+&cd=16&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=firefox-b-d>
7. Троян Я. Інститут забезпечення конституційних прав і свобод: поняття, основні ознаки. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С.210-215
8. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України О.В.Петришина. Харків: Право, 2012.584с.
9. Проблеми захисту прав людини: міжнародно-правові та національні аспекти : матер. наук. студ. конф. (10 грудня 2015 р., м. Одеса). Одеса : Фенікс, 2015. 125 с.
10. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібн. К.: Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
11. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: Підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
12. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
13. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Права і свободи людини та громадянина: Навчальний посібник. Х.: Факт, 2001. 440 с.
14. Мартинюк Р. Теорія прав людини. Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2008. 250 с.
15. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Київ: Центр навчальної літератури. 2012. 206 с.
16. Олійник А.Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. К., 2018. 554 с.
17. Погорілко В.Ф., Головченко В.Ф., Сірий М.І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ Юрінком, 1997.185 с.
18. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник. 4-е вид., перероблене і доопрац. К.: 2016. 727с.
19. Права дитини: від витоків до сьогодення: Зб. текстів, метод. та ін. форм. Матеріалів / за ред.. Г.М.Лактіонова, Л.В.Пироженко, О.В.Сухомлинська та ін.. К.:Либідь, 2002. 280 с.

20. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
21. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
22. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
23. Шемшученко Ю.С., Карпачова Н.І., Костецька Т. А., Воротіна Н.В., Суржинський М.І. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні. К.: Юридична думка, 2008. 251с.

Тема. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини.

У міжнародно-правових документах відображений певний стандарт прав людини, який є результатом тривалого процесу формування еталонів відповідно до норм сучасного демократичного суспільства. Протягом тисячоліть людина відвоювала у держави все більше прав для себе, а держава у свою чергу все більше визнавала в людині вільну особу.

Під міжнародним захистом прав людини розуміють систему міжнародно-правових норм, принципів і стандартів, закріплених у міжнародних договоро-рах універсального, регіонального та локального характеру, які визначають права і свободи людини, зобов'язання держав і міждержавних організацій щодо дотримання, розвитку вказаних прав і свобод, а також міжнародні механізми забезпечення і контролю за дотриманням суб'єктами міжнародного права зобов'язань у цій галузі права і відновленням порушених прав конкретних осіб чи груп населення. Отже, в такому розумінні міжнародний захист прав людини та основних свобод — це галузь сучасного міжнародного права з розвинутою сукупністю інститутів права і належними механізмами забезпечення їх функціонування.

Під терміном “механізми міжнародного захисту прав людини” розуміють систему міжнародних (міждержавних) органів і організацій, що діють з метою здійснення міжнародних стандартів прав і свобод людини чи їх відновлення у випадку порушення. Слід зазначити, що, окрім міждержавних органів і організацій, у світі існує безліч так званих неурядових правозахисних організацій.

Питання для обговорення:

1. Поняття та сутність міжнародно-правового механізму захисту прав людини. Міжнародні стандарти захисту прав людини.
2. Механізм захисту прав людини в рамках ООН. Статут ООН та Міжнародний біль про права у контексті захисту прав людини.
3. Загальна декларація прав людини: її юридична природа та нормативний зміст
4. Роль Європейського суду з прав людини в системі міжнародно-правового контролю дотримання прав людини

Контрольні питання:

1. Яка роль головних та допоміжних органів ООН у міжнародному захисті прав людини?
2. Розкрийте зміст Міжнародної Конвенції з ліквідації всіх форм расової дискримінації.
3. Розкрийте зміст Конвенції проти тортур та інших форм жорстокого, нелюдського або принизливого поводження.

Ключові терміни та поняття: міжнародно-правовий механізм захисту прав людини, Загальна декларація прав людини, міжнародні стандарти захисту прав людини.

Рекомендована література:

1. Мицик В.В. Права людини у міжнародному праві: міжнародно-правові механізми захисту: підручник для вузів. К., 2010. 722 с.
2. Гусейнов Л.Г. Міжнародна відповідальність держав за порушення прав людини. Київ: Інститут держави і права НАН України, 2000. 183 с
3. Степаненко К.В. Конвенційний механізм міжнародного захисту прав людини системі ООН. *Альманах міжнародного права*. 2018..Випуск 19. С.111-115
4. Деркач А. Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини та їх відображення в Конституції України. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 3.С.124-127
5. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В., Щербина Є.М. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник. Дніпро: ДДУВС, 2016. 221 с.
6. Литвиненко І.Л. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4 (16). С. 271–279.

7. Зубарева А. Взаємовідносини Комітету ООН з прав людини з іншими договірними органами з прав людини системи ООН. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2015. Випуск 37. Частина 2. С. 39–46
8. Проблеми захисту прав людини: міжнародно-правові та національні аспекти : матер. наук. студ. конф. (10 грудня 2015 р., м. Одеса). Одеса : Фенікс, 2015. 125 с.
9. Чистоколяний Я.В. Права і свободи людини в конституційному праві України та європейського союзу: порівняльний аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С.43-46
10. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України О.В.Петришина. Харків: Право, 2012. 584с.
11. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібн. К.: Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
12. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: Підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
13. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
14. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Права і свободи людини та громадянина: Навчальний посібник. Х.: Факт, 2001. 440 с.
15. Мартинюк Р. Теорія прав людини. Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2008. 250 с.
16. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Київ: Центр навчальної літератури. 2012. 206 с.
17. Олійник А.Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. К., 2018. 554 с.
18. Погорілко В.Ф., Головченко В.Ф., Сірий М.І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ Юрінком, 1997.185 с.
19. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник. 4-е вид., перероблене і доопрац. К.: 2016. 727с.
20. Права дитини: від витоків до сьогодення: Зб. текстів, метод. та ін. форм. Матеріалів / за ред.. Г.М.Лактіонова, Л.В.Пироженко, О.В.Сухомлинська та ін.. К.:Либідь, 2002. 280 с.
21. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.
22. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
23. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2- е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
24. Шемшученко Ю.С., Карпачова Н.І., Костецька Т. А., Воротіна Н.В., Суржинський М.І. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні. К.: Юридична думка, 2008. 251с.
25. Наливайко Л.Р., Степаненко К. М. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч.посіб-ник. Дніпро: ДДУВС, 2019.184с.

Тема. Права людини і глобалізація.

Розвиток суспільства є безперервним процесом. Кожний етап розвитку людських відносин супроводжувався змінами в економічному, соціальному та культурно-правовому існуванні та безпосередньо торкався сутності особистості. Права людини в історичній ретроспективі також є змінною категорією.

Глобалізації у сфері прав людини – це визнання універсального статусу прав людини, закріплення прав і свобод людини та їх захисту на міжнародному рівні. Людство давно усвідомило необхідність закріплення основних прав людини з метою їх забезпечення всіма державами світу. Глобалізація у сфері забезпечення прав людини сприяє стандартизації цього напряму та забезпечує право на захист людиною своїх прав як на рівні держави, так і на міжнародному та загальносвітовому рівні. Права особистості не є виявом приналежності до окремих класів, націй, релігій, ідеологій, а являють собою загальноісторичне і загальнокультурне надбання. Їх можна назвати моральним фундаментом будь-якого суспільства.

Глобалізація прав людини тісно пов'язана з питанням універсальності прав людини. В основі проблеми лежить те, що не всі держави підтримують універсальний підхід до прав людини, який полягає в рівності всіх людей у їх правах та свободах. Це перш за все стосується країн Сходу та Африки. Такі держави, як Іран, Ірак, Колумбія, Пакистан та інші, вважають принципи, закріплені в Загальній декларації, такими, що суперечать їхнім цінностям та відображають лише західні стандарти. Мусульманське право за своєю спрямованістю протилежне до проголошуваних у Загальній декларації принципів і норм.

Питання для вивчення:

1. Глобалізація і її вплив на здійснення прав людини.
2. Ознаки трансформації прав людини в умовах глобалізації суспільства.
3. Державний суверенітет і дотримання прав людини.
4. Права людини і боротьба з тероризмом та екстремізмом.

Контрольні питання:

1. Як співвідносяться права людини і світова релігія?
2. Проблема прав людини і світова культура.
3. Як співвідносяться покоління прав людини і глобалізація?

Ключові терміни та поняття: глобалізація, глобалізація у сфері прав людини.

Рекомендована література:

1. Руднева О. М. Розвиток концепції прав людини під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів. *Бюлетень Міністерства юстиції*. 2010. № 11. –С. 30–37.
2. Бабін Б. В. Права людини та громадянське суспільство: навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2014. 320 с.
3. Дашковська О.Р. Еволюція прав людини під впливом процесу глобалізації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С.25-29
4. Васечко Л. Обмеження прав людини в умовах глобалізації: проблеми теорії і практики.2013. № 1. С.4-7.
5. Столярський О.В. Права людини в умовах національного та глобального правопорядку. *Юридична наука*. 2011. № 1. С.39-42
6. Леонова Л.С. Глобалізація прав людини. *Наукові записки*. 2002. Том 20. С.306-308
7. Чубко Т. П. Глобалізація: поняття, вплив на сучасні державу і право. *Форум права*. 2010. № 1. С. 396–405
8. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид.наук, проф., акад. АПрН України О.В.Петришина. Харків: Право, 2012.584с.
9. Колодій А.М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібн. К.: Юрінком Інтер, 2004. 336 с.
10. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: Підруч. /за ред. О.В.Пушкіна, В. М. Шкабаро, Т. М. Заворотченко. Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 336 с.
11. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник 6-е видання. Київ: Атіка, 2018. 608 с.
12. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Права і свободи людини та громадянина: Навчальний посібник. Х.: Факт, 2001. 440 с.
13. Мартинюк Р. Теорія прав людини. Острого: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2008. 250 с.
14. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Київ: Центр навчальної літератури. 2012. 206 с.
15. Олійник А.Ю. Актуальні проблеми конституційного права України. К., 2018. 554 с.
16. Погорілко В.Ф., Головченко В.Ф., Сірий М.І. Права та свободи людини і громадянина в Україні. Київ Юрінком, 1997.185 с.
17. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник. 4-е вид., перероблене і доопрац. К.: 2016. 727с.
18. Права дитини: від витоків до сьогодення: Зб. текстів, метод. та ін. форм. Матеріалів / за ред.. Г.М.Лактіонова, Л.В.Пироженко, О.В.Сухомлинська та ін.. К.:Либідь, 2002. 280 с.
19. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини та громадянина в Україні: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2009. 232 с.

20. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 464 с.
21. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-е видання. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.
22. Шемшученко Ю.С., Карпачова Н.І., Костецька Т. А., Воротіна Н.В., Суржинський М.І. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні. К.: Юридична думка, 2008. 251с

РОЗДІЛ 3.

ВАРІАНТИ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1. Місце теорії прав людини в системі юридичних наук, значення та актуальність теорії прав людини;
2. Права людини і цивілізація (релігія);
3. Генезис прав людини (епоха Античності, Середньовіччя)
4. Права людини в епоху Нового часу;
5. Природноправовий та позитивістський підходи до розуміння прав людини;
6. Співвідношення категорій “права” та “свободи” людини і громадянина, їх взаємозв'язок з категорією обов'язків;
7. Підстави розрізнення прав людини та прав громадянина і відповідних статусів в позитивному праві;
8. Розрізнення статусу людини і громадянина за міжнародним правом та національним законодавством.
9. Підстави обмежень прав і свобод особи за нормами міжнародного права та за національним законодавством;
10. Гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні як передумова їх реалізації;
11. Класифікація прав людини (Позитивні і негативні права. Класифікація за сферами життєдіяльності);
12. Права першого покоління.
13. Права другого покоління;
14. Права третього покоління;
15. Права четвертого покоління
16. Фундаментальні (основні) права особи; нефундаментальні (додаткові) права особи, їх взаємозв'язок та відмінність;
17. Види правових статусів;
18. Позитивні (юридичні) права особи як елемент правового статусу;
19. Права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного стану;
20. Соціально-правовий механізм забезпечення прав людини в Україні;
21. Організаційно-правовий механізм захисту основних прав та свобод людини і громадянина в Україні;
22. Проблеми здійснення механізму забезпечення прав людини в Україні;
23. Права людини в історії міжнародних відносин;
24. Механізм захисту прав людини в рамках Статуту Ліги Націй;
25. Статут ООН і права людини.
26. Міжнародний біль про права людини. Характеристика документа.
27. Загальна декларація про права людини. Характеристика документа.
28. Пакт про економічні, соціальні та культурні права. Характеристика документа.
29. Пакт про громадянські і політичні права. Характеристика документа.
30. Європейська система захисту прав людини (загальна характеристика);
31. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод та роль Європейського суду в її реалізації;
32. Компетенція, організація та процедура діяльності Європейського Суду;
33. Порядок звернення фізичних осіб в Європейський Суд; умови прийнятності справи;
34. Переваги та недоліки природноправового та позитивістського підходів в механізмі захисту прав людини.

35. Проблеми реалізації та захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні.
36. Міжнародно-правовий захист прав жінок
37. Правовий захист прав дитини від насилля в Україні
38. Міжнародно-правові аспекти захисту прав біженців в Україні
39. Входження України до міжнародної системи захисту прав людини: проблематика сьогодення
40. Порядок звернення громадян України до Європейського суду з прав людини
41. Право на працю: міжнародні стандарти та українська реальність
42. Європейський механізм протидії торгівлі людьми
43. Проблеми правового регулювання та забезпечення права на мирні зібрання в Україні
44. Права людини і громадянина у конституційних актах Української Центральної Ради
45. Порухення політичних прав та свобод людини в Криму під час російської окупації
46. Міжнародно-правовий захист права на вільний вибір місця проживання та свободу пересування
47. Проблема клонування у міжнародному праві
48. Право людини на свободу від катувань
49. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини від жорстокого поводження з боку членів сім'ї
50. Проблеми міжнародно-правового захисту прав апатридів
51. Проблеми захисту прав вимушених переселенців в результаті збройного конфлікту в Східній частині України
52. Захист прав і свобод окремих категорій осіб під час збройних конфліктів
53. Захист прав дітей під час збройних конфліктів – одна з найважливіших проблем сьогодення
54. Гендерна соціалізація українського суспільства.
55. Механізми реалізації гендерної політики.
56. Міжнародні організації захисту прав жінок.
57. Фемінізм в Україні.
58. Гендерна соціалізація у сім'ї.
59. Особливості гендерної ситуації у чоловіків і жінок-керівників.
60. Чоловіки і жінки на ринку праці: нерівність соціальних можливостей – різні економічні результати.
61. Міжнародні правові механізми та закордонний досвід правового забезпечення рівних можливостей.

РОЗДІЛ 4. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ТА ПОНЯТЬ

Біженець – іноземний громадянин або особа без громадянства, яка внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, національності, ставлення до релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань змушена залишити територію держави, громадянином якої вона є, або територію свого постійного проживання і не може або не бажає користуватися захистом цієї держави внаслідок зазначених побоювань, і щодо якої прийнято рішення про надання їй статусу біженця.

Біпатриди – фізичні особи, що мають громадянство двох або більше держав.

Гарантії прав людини – система соціально-економічних, моральних, політичних, юридичних умов, засобів та заходів, що забезпечують фактичну реалізацією, охорону та належний захист прав, свобод та законних інтересів людини.

Гендер – у феміністичних та гендерних дослідженнях соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, а також психобіологічні особливості, на які впливає біологічна стать, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду.

Гендерна рівність – гендерна рівність, також рівність жінок та чоловіків, рівність статей, — концепція досягнення рівних прав людини між чоловіками та жінками в трудових, сімейних та інших правових відносинах, а також урівнювання ролі в суспільстві загалом.

Геноцид – дії, що чиняться з наміром знищити повністю чи частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку.

Громадянство – постійний правовий зв'язок між особою та певною державою, що знаходить свій вираз у їх взаємних правах та обов'язках.

Громадянин – людина, яка належить до постійного населення даної держави та користується всіма правами, виконує всі обов'язки цієї держави.

Декларація – проголошення основних принципів, які не мають загальнообов'язкової сили, рекомендація.

Дискримінація – будь-яка, така, що не має раціонального обґрунтування, побудована на основі фізичних чи біологічних ознак, диференціація прав та повноважень суб'єкта.

Дискримінація щодо жінок – будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їх сімейного стану, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі.

Дитина – людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше.

Дієздатність – закріплена законом здатність суб'єкта права набувати своїми діями суб'єктивні права та породжувати юридичні обов'язки.

Іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав.

Конвенція – міжнародна угода з якого-небудь спеціального питання, має обов'язкову силу для тих держав, які до неї приєдналися.

Міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загальновизнані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особистості і встановлюють перелік основоположних прав і свобод, обов'язок держав їх дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або припустимого їх обмеження.

Права дитини – комплекс прав і свобод, який характеризує правовий статус дитини з урахуванням особливостей розвитку людини до повноліття.

Права жінок – комплекс прав і свобод, який характеризує правовий статус жінок з урахуванням їх соціального стану.

Права людини – можливість вибору особою певної поведінки для забезпечення свого нормального існування й розвитку, закріплена в законах, інших правових актах держави та міжнародних документах, обумовлена рівнем економічного, соціального, духовного і культурного розвитку суспільства.

Правовий статус особи — це положення людини у правовій реальності, що відображає її (людини) фактичний стан у взаємовідносинах з суспільством і державою. Це сукупність суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і законних інтересів суб'єктів прав.

Правоздатність фізичної особи — передбачена нормами права здатність (можливість) індивіда мати суб'єктивні юридичні права та суб'єктивні юридичні обов'язки.

Презумпція невинності — принцип кримінального процесу, згідно з яким підозрюваний, обвинувачений, підсудний вважається невинним, поки його винність у скоєнні злочину не буде доведена у передбаченому законом порядку і визнана вироком суду, що набрав законної сили.

Природні права людини — комплекс прав людини, які дані людині від народження і обумовлені фактом її народження; це ті «природжені» права людини, які забезпечують їй належне існування, розвиток і захист, і є загальними і рівними для всіх людей.

Свобода людини — узаконена державою можливість що-небудь робити, здійснювати; відсутність будь-яких обмежень у чому-небудь.

Суб'єктивний обов'язок — міра належної поведінки особи, закріплена нормами права.

Юридична відповідальність — передбачене законом та застосовуване органами держави примусове обмеження або позбавлення правопорушника певних благ як результат вчиненого ним правопорушення.